

“No les teníem pas totes sobre la recepció del públic”, confessa Maria Bohigas, ànima de l’editorial Club Editor, responsable del llançament de la nova i reeixida traducció al català del clàssic d’Aleksandr Puixkin ‘Eugeni Oneguín’. Però la nova versió catalana, a càrrec d’Arnau Barios, que respecta l’origen de novel·la en vers, ha generat un gran consens positiu de la crítica, del públic i de l’escena poètica en català.

Per Xavier Aliaga
@xavialiaga

L’inesperat èxit català d’‘Eugeni Oneguín’

“**T**ota la literatura russa que estíem ve de Puixkin”. Amb aquesta rotunditat comença l’excel·lent pròleg d’Arnau Barios Gené (Tèrmens, la Noguera, 1989) al volum d’*Eugeni Oneguín*, que ell mateix ha traduït per a Club Editor. Un dels grans clàssics de la literatura universal del qual existia una traducció al català en prosa, de Xavier Roca-Ferrer (editada per Columna el 2001), basada al seu torn en la que va fer a l’anglès Vladimir Nabokov. No hi havia, tanmateix, una translació en vers a la nostra llengua, que respectara l’esperit i la filosofia de l’original.

Una aposta de risc. D’una banda, perquè es tracta d’una obra que, tot i la seua importància, sempre ha tingut un predicament relatiu a

casa nostra. Una considerable paradoxa, perquè, com anota Barios en la conclouent afirmació que obri el seu pròleg, la influència d’*Eugeni Oneguín* en la literatura russa posterior és palmària, una novel·la en vers avançada al seu temps. En una entrevista promocional difosa per l’editorial, Barios ho justificava així: “És la primera gran novel·la russa pel seu valor propi, amb l’evolució dels personatges, la distància que Puixkin hi posa, la bellesa del text (...) I també pel valor que tenen les seves ramificacions: la línia paròdica i grotesca brillarà en Gógol, Dostoievski portarà fins a l’extrem la línia irònica i d’encreuament de veus, Turguénev la línia més bella, l’argumental i d’ambientació, Tolstoi la de la distància i desconfiança cap a les construccions que ens envolten →

Duel en la neu, la cèlebre il·lustració que Ilià Repin va fer per a la novel·la. Els duels a pistola marcaren a foc l'obra i la vida de Puixkin.

→ i ens volem creure. L'únic que seguirà la línia de la lleugeresa, però, serà Txékhov". En acabant, una ombra que planarà sobre tots els grans noms de la literatura russa posterior. Barios, fins i tot, la llança més llarga: per a ell, és "l'obra central" de la literatura russa, l'equivalent a *El Quixot* o *La Divina Comèdia*. O al pes de Shakespeare sobre la literatura anglesa. "I és curiós que el gran clàssic siga tan lleuger: la literatura russa donarà obres molt més monumentals, però cap desbancarà l'*Eugeni Oneguï*". Suposo que és perquè és una obra molt seriosa, però, alhora, molt refrescant, una obra a la qual pots tornar indefinidament. A l'escola n'aprenen passatges de memòria, és un text que, a bocins, els russos tenen incorporat", ens il·lustra Barios.

Tornar a posar sobre el tauler de la cultura catalana aquest clàssic no massa llegit a casa nos-

Sota aquestes línies, coberta del llibre i cartell anunciant un recital poètic a Lleida. A la dreta, imatge d'un acte a l'Horignal, amb el poeta, músic i traductor Martí Sales prenent la paraula.

tra,, però que ajuda al seu entorn a entendre uns altres llibres, estava, per tant, més que justificat. L'èxit de l'operació, en tot cas, era una incògnita.

Un gran risc de l'empresa era la traducció en vers a una altra llengua d'*Eugeni Oneguï*, un repte que Nabokov considerava "matemàticament impossible" mantenint el sentit i els paràmetres formals. Per escriure aquesta obra, Puixkin, un poeta de gran prestigi abans d'abondar el seu particular ascens als cims, va inventar un nou tipus d'estrofa: catorze versos de vuit síl·labes amb peu iàmbic (una síl·laba breu i una altra de llarga) i un esquema de rimes planes (representades amb majúscula) i agudes (minúscula): AbAbCCdEffEgg. Als lectors no massa iniciats en poesia els sonarà a quelcom alambinat, quasi demoníac. I, certament, ho és. El mateix Puixkin deia durant el procés d'escriptura: "Ara escric no una novel·la, sinó una novel·la en vers, diferència diabòlica".

Barios, llicenciat en Filologia Eslava a la Universitat de Barcelona, sota el guiatge de professors com Helena Vidal i Ricard San Vicente, tenia per davant la travessia atlàntica en un veler de tres metres d'eslora. D'una banda, "traduir seguint la cotilla original aboca a un excés d'inventiva". D'una altra, "traduir sense ritme o sense rima no seria menys traïdor: es perdria tot el sentit que el vers aporta a l'obra, ja que el vers crea i canvia el sentit". La solució de compromís va ser "afluixar l'esquema original massa cenyit". Així, el traductor va renunciar a conservar els acabaments fixos de la rima i, alhora, va alterar el vers per adaptar-lo a la mètrica catalana, fent servir octosíl·labs o decasíl·labs a conveniència. "L'estrofa, tallada a mida del sentit, deixa de ser isosil·làbica, s'infla o s'aprima, balla, però es torna confortable i escaient", apunta Barios.

La lectura d'aquest *Eugeni Oneguï* és, certament, una experiència lectora plaent, un prodigi adaptatiu. Agafem, a tall d'exemple, la cinquena estrofa del primer capítol, una delícia dedicada a dibuixar els perfils del protagonista: "Tots hem après alguna cosa / de la manera que millor hem pogut, / i, així, tothom que s'ho proposa, / gràcies a Déu, pot fer-se el saberut. / Oneguï és, segons el veredict / de molta gent (jurat estrict!), / força instruït; pedant, però, / Tenia el felicíssim do / de conversar i no prendre mai partit, / tocar qualsevol tema com si res / en un debat, amb aire entès, / guardar silenci en coses d'erudit / i desvetllar el somriure de les dames / amb flames d'imprevistos epigrames".

I encara en el primer capítol, per no avançar argument, reproduïm la bellíssima vintena estrofa, en un registre bastant diferent: "És ple, el teatre. Brillen llotges, / butaques i platea, tot hi bull, / al galliner piquen de mans, ferotges, / i fa remor el teló mentre es recull. / Brillant, etèria, el gest

acorda / als arquetips màgics de la corda, / prop seu un grup de nimfes s'aglutina, / és ella, Istómina, la ballarina. / Tocant a terra amb un peu sol, / fa amb l'altre un cercle, punt per punt. / De sobte un salt, de sobte vola amunt, / com Èol bufaria un borrisol, / es descabdella, s'embolica / i amb un peuet veloç en l'altre es pica”

És difícil no apreciar la delicada i conscienciosa mà del traductor. “En descàrrec, asseguro, reconvertint l'antiga màxima moral en precepte de l'ofici, que en aquesta traducció no he fet res que m'agradaria que em fessin a mi”, ens diu Barios. Una afirmació a la qual, com a lectors, podem donar tot el crèdit.

Comptat i debatut, des de la seua publicació, aquesta nova edició catalana de l'obra mestra d'Aleksandr Puixkin, autor de vida curta (1799-1837) i ombra allargassada, ha causat un considerable impacte en la cultura catalana. Xènia Dyakonova, poeta i traductora nascuda a Sant Petersburg, escrivia que la traducció “fluïda i eufònica” de Barios li feia pensar en la *Divina Comèdia* de Sagarra. I desmentia la convicció del mateix Nabokov o de la poeta peterburguesa Elena Nevzgliàdova sobre la intraductibilitat del monument literari de Puixkin. Per a Dyakonova, la de Barios “és una excepció que no només confirma la regla, sinó que té unes quantes funcions

EL GRAN CLÀSSIC RUS.

L'obra de Puixkin és un referent de la cultura russa, far dels seus escriptors i una de les obres que coneixen els russos des de l'escola. En la fotografia, una de les moltes posades en escena de l'òpera *Eugeni Oneguïn* de Txaikovski, en aquest cas a càrrec de l'Òpera Nacional de Rússia.

més. Primer de tot, alegra l'oïda al lector amb un ritme dúctil, amb la combinació de decasil·labs i octosil·labs, i unes rimes d'allò més enginyoses (com ara ‘cofoi que’ i ‘troica’, o ‘absurda’ i ‘surt de’). “A part d'això”, prosseguia, “trasllada la immensa i pintoresca Rússia del XIX al català més viu amb tanta cura que no trenca res pel camí. Per acabar, permet que el lector pugui seguir bé la història i assaborir el lirisme de Puixkin, ara melangiós, ara enjogassat”. Una diferència substancial respecte de la traducció en prosa de Roca-Ferrer, subratlla la poeta d'origen rus.

Barios defensa aquesta versió, assegura haver-se sentit enlluernat quan la va llegir i “ajuda a entendre que l'obra també es pot gaudir com una novel·la en prosa”. No obstant això, “calia la traducció en vers perquè traduir una obra privant-la del vers original és canviar-li la forma, alterar-li l'hàbitat, com servir un cafè amb llet en un plat soper”, resumeix expressivament el traductor.

Gènesi d'una traducció

En l'edició d'aquest *Eugeni Oneguïn* convergiren diverses circumstàncies. Barios, professor de llengües a Rússia, portava anys treballant en la traducció. Paral·lelament, l'editora Maria Bohigas rumiava si encara era adient recuperar la traducció d'*Els germans Karamàzov* feta pel seu avi, →

JORDI PLAY

→ Joan Sales. El professor Ricard San Vicente va beure aquesta recuperació, però va advertir que la versió de Sales requeria un “treball de restauració”, relacionat amb l’original rus. I li va suggerir a Bohigas el nom de Barios, el seu antic alumne.

“L’intercanvi de treball amb ell ens va descobrir una persona excepcionalment dotada”, conta Bohigas. Llavors, li encomanaren la traducció dels contes de Maksim Óssipov, treball que també va enlluernar la responsable de Club Editor, un llibre que no va cridar tant l’atenció “però si el mires, és un text com circulen pocs”. “Llavors vaig pensar que l’editorial s’havia de posar al seu servei, que si volia fer coses, les havia de poder fer”, relata l’editora. Sorgí aleshores la possibilitat de publicar l’*Eugeni Oneguin*, “el text que menys feina m’ha donat, per la maduresa de la traducció i pel grau d’exigència”, assegura Bohigas. “Arnau va començar amb el projecte quan tenia 20 anys i ha explorat totes les edicions de l’obra en unes altres llengües”, explica Bohigas.

La neta de Joan Sales també té paraules d’elogi per als aspectes transversals de l’edició, com ara el revelador pròleg o el doble sistema de notes, les imprescindibles a peu de pàgina i un bon grapat d’addicionals al final del volum. Autèntiques “glosses”, seguint la terminologia de l’editora, que serveixen per il·lustrar les nombroses derivades que supura el text. Informacions, reconeix Barios amb honestedat, extretes en bona part dels comentaris sobre l’obra de Nabokov i del semiòleg rus Iuri Lotman.

Aliança poètica

Una vegada l’editorial va ser conscient de tenir a les mans una traducció excepcional, la qüestió era com es podia fer arribar als lectors potencials. Perquè, com admet Bohigas, “no les teníem pas totes sobre la recepció del públic de l’*Eugeni*

Oneguin. Açò de fer llibres és un comerç estrany, tracta de fer coses que els teus futurs compradors no saben que vulguin”. “Hi ha edicions d’obres mestres que poden no tenir una gran acollida, ni anàvem gens ni mica sobre segur. Llavors, vam pensar en qui són els nostres aliats en aquest viatge. I són els poetes! A banda de parlar amb periodistes i llibreters sobre el llibre, vam parlar també amb poetes que podrien sentir-se interpel·lats per l’obra, com Josep Pedrals o Blanca Llum Vidal”, relata l’editora.

Un exemple d’aquesta col·laboració han estat actes com el recital poètic al Cafè del Teatre de Lleida, el passat 22 de gener. Abans, el 15, hi hagué un acte a L’Horiginal de Barcelona, amb poetes com els esmentats Dyakonova, Pedrals i Blanca Llum Vidal més Martí Sales i Andreu Subirats. També hi participaren estudiosos com Miquel Cabal, Ivan Garcia o Ricard San Vicente.

La presència de l’àmbit acadèmic no era ociosa. Com explica Bohigas, “era una manera també de celebrar l’existència en aquest món català d’un departament de llengües eslaves”, diu en referència a l’àrea de la Universitat de Barcelona impulsada per Helena Vidal i el mateix San Vicente.

En aquest punt, li plantegem a Bohigas si som davant una traducció històrica o haurem d’esperar encara un temps per tenir una mica de perspectiva. L’editora ho té molt clar. “Que és una traducció històrica és el que creguem nosaltres i el que ens diuen els poetes amb els quals hem parlat, gent que fila prim i que no diuen coses a la babalà”, conclou. I apel·la al fet que se n’haja parlat tant i que s’estiga interessant “gent molt variada sobre un llibre tan poc d’acord amb els criteris d’actualitat i vigència. Puixkin ha tingut ressò en la campanya de Nadal i més enllà”. És un fet maco”, resumeix Bohigas. L’inesperat (o no tant) triomf català d’un gran clàssic. ●

ELS ARTÍFEXS. A les imatges de dalt, l’editora de Club Editor, Maria Bohigas, i el traductor Arnau Barios.